Протокол № 2
від 05.11.2026 року
об’єднаного засідання проєктних груп
ОНП «Доктор філософії в області археології та антропології»
та
ОНП «Археологія та антропологія»

ПРИСУТНІ: д.і.н., проф., член-кореспондент НАН України **Буйських А.В.** – керівник проєктних груп, гарант ОНП, голова засідання; к.і.н. **Манігда О.В.** – завідувач відділу аспірантури, секретар засідання. Члени проєктних груп ОНП «Доктор філософії в області археології та антропології» та ОНП «Археологія та антропологія»: д.і.н., проф., завідувач відділу кам’яної доби **Залізняк Л.Л.**; д.і.н., проф., завідувач відділу енеоліту-бронзової доби **Отрощенко В.В.**; к.і.н., с.н.с. відділу біоархеології **Потєхіна І.Д.**; д.і.н., проф., завідувач відділу раннього залізного віку Скорий С.А.; к.і.н., в.о. завідувача відділу біоархеології **Козак О.Д.**

ПОРЯДОК ДЕННИЙ: Про розгляд та обговорення результатів анонімного анкетування здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, роботодавців, викладачів, інших зацікавлених осіб щодо змісту та якості ОНП «Доктор філософії в області археології та антропології» та ОНП «Археологія та антропологія» зі спеціальності «історія та археологія» у третьому кварталі 2026 року.

СЛУХАЛИ: Доповідь завідувача відділу аспірантури Манігди О.В. Доповідачка ознайомила присутніх із результатами анонімного анкетування стейкхолдерів щодо змісту та якості двох програм:

1. ОНП «Доктор філософії в області археології та антропології» (набір до 2025 р.).
2. ОНП «Археологія та антропологія» (набір з 2025 р.).

Станом на дату проведення засідання на форму анонімного анкетування, яка розміщена на офіційному сайті Інституту археології було отримано та опрацьовано 11 анкет від викладачів, здобувачів, випускників та незалежних експертів у галузі археології.

Представляю членам засідання результати моніторингу та анонімного анкетування проведеного восени 2026 року. Аналіз відповідей за 2026 рік продемонстрував чіткий розподіл

пропозицій та зауважень між такими напрямками підготовки здобувачів:

1. Стосовно ОНП «Доктор філософії в області археології та антропології» (набір до 2025 р.):

Загальна оцінка відповідності програми ринку праці залишається високою (від 8 до 10 балів), проте виявлено специфічні запити, зумовлені викликами сьогодення:

• Пам'яткоохоронний та безпековий контекст: Співробітники Інституту археології НАН України наголошують на критичній потребі підготовки фахівців, здатних працювати в умовах воєнного стану. Зокрема, відзначено необхідність володіння методами дистанційної роботи та фіксації руйнувань на пам'ятках археології, спричинених бойовими діями, а також навичками аналізу поверхонь і створення цифрових аналітичних карт.

• Організаційний та грантовий менеджмент: Випускники та здобувачі вказують на важливість засвоєння так званих «бюрократичних аспектів» функціонування музейних та наукових установ. Окремо висловлено пропозицію інтегрувати в підготовку основи наукового менеджменту, SMM-комунікацій для популяризації науки

• повторно висловлена пропозиція про практичні навички написання грантових заявок для залучення фінансування.

• Застереження щодо перевантаження: Разом з тим, з боку випускників прозвучало застереження: навчальне навантаження здобувачів цієї ОНП вже є значним, тому додавання нових окремих дисциплін є небажаним, оскільки захист дисертації має відбутися безпосередньо під час нормативного терміну навчання в аспірантурі.

2. Стосовно оновленої ОНП «Археологія та антропологія» (набір з 2025 р.):

Ця програма викликала найбільш дискусійні та глибокі зауваження з боку професійної спільноти та сторонніх спостерігачів, що позначилося на ширшій амплітуді оцінок (зокрема, появі оцінок у 4 та 7 балів):

• Прогнозування ринку праці та повоєнна відбудова: Експерти та викладачі наголошують, що після завершення війни в Україні очікується масштабний бум капітального будівництва та створення нових фортифікаційних систем. Це вимагатиме значного збільшення кількості кваліфікованих археологічних

кадрів європейського рівня для проведення масштабних охоронних (рятівних) польових досліджень.

• Посилення базових практичних навичок (польова та камеральна складові): На противагу виключно цифровізації, незалежні спостерігачі висловили жорстку вимогу: аспірант повинен впевнено володіти традиційними методами. Це включає вміння розбити розкоп без тахеометра (за допомогою компаса, шнура та рулетки), скласти окомірний план, виконати креслення олівцем на міліметрівці, провести первинну консервацію знахідок та фахово підготувати текстовий і графічний розділи наукового Звіту про польові дослідження. Окремо запропоновано додати спеціалізовані практичні курси з дослідження насипів курганів (окремо доби бронзи та раннього заліза для скіфської еліти).

• Міждисциплінарність та природничі методи: Зафіксовано запит на поглиблені теоретико-практичні курси з точних і природничих наук (статистика, радіоізотопні методи абсолютного датування, дослідження палеодієти, палеокліматологія, геологія, ґрунтознавство та палеогенетика поза межами класичної антропології). Проте констатовано гостру кадрову проблему: знайти фахівців для викладання таких вузьких спецкурсів у штаті Інституту вкрай складно.

• Процедурна критика системи затвердження силабусів: Сторонніми експертами піддано критиці практику затвердження навчальних програм Вченою радою Інституту «загальним списком». За такої процедури фахові зауваження профільного меншинства (наприклад, біоархеологів) нівелюються загальним голосуванням ради. Як приклад методологічної неоднозначності, що потребувала детального рецензування, було наведено теоретичний курс «Археологічна термінологія» В. О. Манька, який раніше гостро критикувався в науковій періодиці (зокрема, у журналі «Археологія») за логічні хиби та понятійну неоформленість.

ВИСТУП голови засідання, гаранта ОНП Буйських А.В. Дякую колегам та зовнішнім експертам за глибокий аналіз. Погоджуюся з тезою випускників про те, що ОНП не варто перевантажувати новими предметами. Проте, зазначу, що відповідно до чинних умов функціонування ОНп, відсоток навчальних дисциплін за вибором аспіранта має становити не менше 25%, що призвело до збільшення навчальних дисциплін у програмах.

Пропоную актуальні питання пам’яткоохоронної діяльності в умовах війни та створення аналітичних карт інтегрувати у зміст тих нормативних дисциплін, які уже розроблені, через оновлення планів семінарів та самостійної роботи здобувачів.

Що стосується підготовки грантових заявок, повторна пропозиція — доцільно пропонувати здобувачам спеціалізовані навчальні платформи орієнтовані на таку діяльність. Наприклад, Prometeus.

ВИСТУП члена проєктної групи д.і.н. проф. Скорого С.А. Підтримую зауваження щодо нової ОНП (з 2025 р.) стосовно «традиційних» навичок. Зазначу, що володіння ГІС-технологіями та тахеометрами не звільняє дослідника від обов'язку вміти працювати ручними інструментами та олівцем у полі. Пропоную зробити акцент на цьому під час проходження аспірантами обов'язкової польової археологічної практики.

ВИСТУП члена проєктної групи к.і.н. Козак О.Д. Стосовно природничих курсів — можливо, є необхідність укладання міжінститутських угод для залучення зовнішніх фахівців-сумісників для викладання таких дисциплін.

ВИСТУП члена проєктної групи д.і.н. проф. Залізняка Л.Л. Шановні колеги, я виступлю тут одночасно і як член вченої ради Інституту археології. Повністю підтримую зауваження рецензентів щодо зміни процедури затвердження навчальних курсів. Наголошую, що для уникнення методологічних помилок у силабусах, доцільно запровадити обов'язковий двоетапний розгляд. Кожен новий курс має спочатку проходити експертизу та внутрішнє рецензування на рівні профільного відділу, і лише після схвалення колегами-фахівцями виноситися на розгляд Вченої ради Інституту. Очевидно, що попередня практика розгляду навчальних дисциплін членами проєктної групи перед винесенням на голосування на засідання вченої ради Інституту. недостатня.

УХВАЛИЛИ: 1. врахувати в подальшій роботі результати анонімного анкетування стейкхолдерів щодо змісту та якості ОНП зі спеціальності «Історія та археологія» (набір до 2025 р. та набір з 2025 р.), отримані восени 2026 року.

2. Проєктним групам ОНП спільно розробити та запропонувати вченій раді інституту археології ухвалити нову двоетапну процедуру експертизи та схвалення навчальних програм (силабусів) для освітньо-наукових програм третього (освітньо-

наукового) рівня вищої освіти з метою підвищення фахового рівня та недопущення методологічних помилок у викладкових курсах Зпропонувати таку процедуру:
Перший етап: Первинна експертиза, яка включає до свого складу детальне рецензування та обговорення проєкту силабусу на засіданні профільного наукового відділу із призначенням внутрішніх рецензентів та виправленням виявлених недоліків.
Другий етап: Винесення навчальної програми на розгляд та фінальне затвердження Вченою радою Інституту виключно за наявності позитивного висновку профільного відділу сформульованого у витягу із засідання відділу.
Відповідальність за розробку процедури покласти на гаранта ОНП. Термін виконання: починаючи з поточного навчального року. За потреби, внести зміни до ОНП у 2027 році.
3. До плану практичної підготовки здобувачів включити акцент на опанування традиційних польових і камеральних методик. Встановити як обов'язкову кваліфікаційну вимогу під час проходження польової археологічної практики самостійне та незалежне виконання здобувачем польових креслень (олівцем на міліметрівці, без застосування автоматизованих тахеометрів), а також самостійне написання текстового й графічного розділів наукового Звіту про польові дослідження. Відповідальність покласти на керівників наукової практики та наукових керівників здобувачів. Термін виконання: Внести зміни до ОНП у 2027 році.
4. Інтегрувати актуальні безпекові запити ринку праці у зміст діючих навчальних дисциплін без збільшення загального обсягу кредитів ЄКТС. До робочих програм дисциплін ОНП що орієнтовані на роботу з пам’ятками археологічної спадщини та методології наукового дослідження, включити теми щодо методів фіксації руйнувань культурної спадщини внаслідок бойових дій та роботи з аналітичними цифровими картами. Відповідальність за консультування викладачів покласти на н.с. відділу археології києва, фахівця у роботі з об’єктами археологічної спадщини – к.і.н. Ольгу Манігду. З огляду на відповідну кваліфікацію, отриману у січні 2025 року під час проходження тренінгу «UNESCO-UNITAR/UNOSAT advanced training on using Satellite Imagery and Geospatial Information Technologies (GIT) to support Archaeological and Natural Heritage Protection in Ukraine» / «Поглиблений тренінг ЮНЕСКО-ЮНІТАР/ЮНОСАТ з

використання супутникових знімків та геопросторових інформаційних технологій (ГІТ) для підтримки охорони археологічної та природної спадщини в Україні». Термін виконання: до серпня 2026 року.

5. Організувати для здобувачів обох ОНП факультативний (позакредитний) короткостроковий науково-практичний воркшоп із написання грантових програм для розвитку навичок підготовки проєктних пропозицій до українських і міжнародних фондів та популяризації результатів досліджень. Відповідальні: просити розробити воркшоп м.н.с. відділу давньоруської та середньовічної археології Олександру Іванову, з огляду на значний досвід у роботі з грантовими заявками у сфері археології та її участь у громадських організаціях з профілем діяльності, орієнтованим на збереження культурної спадщини. Залучити до виконання Раду молодих вчених Інституту. Голова Ради – н.с. Людмила Мироненко. Термін виконання: Протягом поточного навчального року, до вересня 2027 року.

Секретар засідання

к.і.н. Ольга МАНІГДА

Голова засідання
Д.і.н., проф., член-кореспондент НАН України,
Гарант ОНП вірно Алла БУЙСЬКИХ